

شمه‌ای از شوریدگی شمس تبریزی

منبع: سایت دین‌آنلاین، یکشنبه، مورخ: ۱۴۰۱/۴/۵

دو سال و نیم پیش، بر آن شدم تا در ادامه سفرهای اگزستانسیل و معنوی خود، به سر وقت « مقالات شمس تبریزی، که در زمره کتاب‌های بالینی‌ام هست؛ بروم و به شرح آن پردازم. برای انجام این مهم، دو متن محوری را انتخاب و اختیار کردم: «مقالات شمس تبریزی»، به تصحیح و تعلیق محمد علی موحد، و «خمی از شراب ربانی: گزیده مقالات شمس» با انتخاب و توضیح محمد علی موحد.

فهرست عناوین:

- داستان یک نشست
- همچنین بخوانید: هسته پنهان تماشا
- مقدمه کتاب به قلم سروش دباغ
- همچنین بخوانید: کوررنگی دینی یا کوررنگی اخلاقی؟

داستان یک نشست

به عنوان گزیده‌ای پیرامون شمه‌ای از شوریدگی شمس تبریزی به قلم سروش دباغ می‌خوانیم: دیروز مهمان **Islam and Society Institute** در دانشگاه فرایبورگ سویس بودم؛ موسسه در شعر زیبا و سرسبز فرایبورگ، نزدیک برن، پایتخت کشور واقع شده است. مینا هاتف، دانشجوی دکتری این موسسه و دانشگاه است و در حال تحقیق و نوشتن رساله دکتری خود درباره تحولات رفرم دینی (religious reform) در ایران معاصر با محوریت مقالات، کتابهای ۲۶ گانه و درسگفتارهای منتشر شده ام طی ۱۶-۱۷ سال اخیر است. استاد راهنمای او، دکتر امیر دزیری تونسی الاصل، دانش آموخته آلمان و استاد مطالعات اسلامی دانشگاه فرایبورگ است.

در سمینار دیروز که بیش از ۳ ساعت به درازا انجامید؛ در ابتدا مینا هاتف، شمه‌ای از بیوگرافی من عرضه کرد و در ادامه، بر اساس برخی از کارهایم، مباحث فلسفی و دلالت شناسانه‌ای درباره «ذات دین» و «برساخته اجتماعی بودن» مفهوم دین را تبیین کرد. در ادامه، در دو نوبت، ناظر به آثار و آراء خود درباره «رابطه فقه و اخلاق» و «عرفان مدرن و سلوک معنوی در روزگار رازدایی شده» سخن گفتم.

جهت ایضاح بیشتر سخنانم، به مباحث و مقولاتِ حجاب، ارتداد، ازدواج عرفی، رقص در دو اثر «حجاب در ترازو» و «زمین فقه و آسمان اخلاق»؛ همچنین مفاهیم سالک مدرن، متافیزیک نحیف، تنهایی مخملین، الیناسیون دینی و انواع ۶ گانه نیایش که طی ده سال اخیر طرح شده و در آثاری چون «آبی دریای بیکران»، «نبض خیس صبح» و «از سهروردی تا سپهری» سربرآورده، پرداختم.

همچنین بخوانید: هسته پنهان تماشا

ربط و نسبت میان دینداری و زیست معنوی (religiosity and spirituality) از دیگر مباحث طرح شده در این نشست بود. از پرسشها و ملاحظات عالمانه همکاران عرب، سویسی و ایرانی حاضر در جلسه، حقیقتا استفاده کردم. همچنین، از بحث و گفتگو با مینا هاتف عزیز که در حال نگارش رساله خود است و امیر دزیری عزیز، استاد راهنمای او، بهره های بسیار بردم. امیدوارم تقدیر موافق تدبیر افتد و این پروژه تا ۳-۲ سال دیگر به پایان رسد و در قالب کتابی به زبان انگلیسی منتشر شود. در ادامه، برگردان فارسی این اثر به غنای بیشتر ادبیات این مبحث در زبان فارسی کمک خواهد کرد.

طی گفتگوهایی که طی دو روز اخیر با مینا هاتف داشتم، دریافتم که آشنایی خوبی با مباحث طرح شده در حوزه نواتدیشی دینی و روشنفکری ایرانی طی چند دهه اخیر در فضای فارسی زبان دارد و آثار نواتدیشان دینی ایرانی معاصر را با اشتیاق دنبال کرده است. همچنین، افزون بر «حدیث نواتدیشان دینی»، نوشته هادی طباطبایی، مقالات و کتابهای فارسی و انگلیسی منتشر شده درباره کارهای من، از جمله مقالات ژانت آفاری، حسین پورفرج، علی صناعی، مهرداد مهرجو ... را دیده و در نظر آورده است.

همچنین، از نکته سنجی های عالمانه امیر دزیری درباره وضعیت رفم دینی در جهان اسلام و مقایسه وضعیت دینی و سیاسی تونس، مصر و ایران با یکدیگر، لذت بردم و استفاده کردم. «تا چه بازی رخ نماید بیدقی خواهیم راند.»

مقدمه کتاب به قلم سروش دباغ

«در آن کنج کاروان سرای می باشیم؛ آن فلان گفت به خانقاه نیائی؟ گفتم: من خود را مستحق خانقاه نمی دانم... گفت: مدرسه نیائی؟ گفتم: من آن نیستم که بحث توانم کردن، اگر تحت اللفظ فهم کنم، آن را نشاید که بحث کنم؛ و اگر به زبان خود بحث کنم بخندند و تکفیر کنند... من غریبم، و غریب را کاروان سرا لایق است!»

۱. خمی از شراب ربانی: گزیده مقالات شمس، انتخاب و توضیح: دکتر محمد علی موحد، تهران، انتشارات سخن، ۱۳۸۸، صفحه ۶۱.

«از بخت شکر دارم و از روزگار هم». بیش از پانزده سال است که در حوزه عرفان پژوهی مشغول به تحقیق و تتبع و درس و مشقم. در این راستا، هم درسگفتارهایی درباره زیست - جهان و سلوک معنوی سالکان سنتی ای چون ابوالحسن خرقانی، شیخ شهاب سهروردی، عطار نیشابوری، جلال الدین رومی، شمس تبریزی، حافظ شیرازی... به روایت «نوشته بر دریا»، «قصه‌های شیخ اشراق»، «منطق الطیر»، «مثنوی»، «فیه ما فیه»، «مقالات» و «دیوان حافظ» برگزار کرده‌ام. هم مقومات عرفان مدرن» و حدود و ثغور سلوک معنوی در روزگار کنونی را کاویده و روایت کرده‌ام.

محصول این کند و کاوها و زیر زبر شدن‌ها و روند و آیند‌ها، که با سپهری پژوهی‌های درازدامن‌ام هم عنان و مقارن گشته و متضمن بررسی تطبیقی آثار سالکان سنتی و سالکان مدرن هم می‌باشد، در آثار شش‌گانه «در سپهر سپهری»، «فلسفه لاجوردی سپهری»، «حریم علف‌های قربت»، «آبی دریای بیکران»، «نبض خیس صبح» و «از سهروردی تا سپهری» سربرآورده و آفتابی شده است.

«شمه ای از شوریدگی شمس» پس از این در می‌رسد و پیش روی مخاطبان قرار می‌گیرد. بازخوانی انتقادی میراث عرفانی ستمبر پس پشت و بهره بردن از بارقه‌ها و اخگرهای به ودیعت نهاده شده در آن، از مقومات عرفان پژوهی نگارنده است. در واقع، هر چند وام کردن و برساختن مفاهیمی از جمله «سالک سنتی / سالک مدرن»، «متافیزیک نحیف»، «ایمان آرزومندانه»، «سلوک افقی / سلوک عمودی»، «تنهایی مخملین»، «طنز الاهیاتی»، «کورمرگی...»

همچنین بخوانید: کوررنگی دینی یا کوررنگی اخلاقی؟

برای پی افکندن منظومه عرفان مدرن و چند و چون سلوک معنوی ضروری می‌نماید؛ در عین حال، برای انجام این مهم، گریز و گزیری از رجوع به میراث حکمی - عرفانی نیست. به همین سبب، تقریر و بازخوانی انتقادی برخی از متون عرفانی کلاسیک، طی سالیان اخیر، در دستور کارم قرار گرفته است^۳

«عهد ما با لب شیرین دهنان بست خدا». سالهاست در هوای سنت عرفان خراسانی دم می‌زنم و در سایه سار درختان تنومند این بوستان، به کنجی خزیده و حظّ وافر زیبایی شناختی، معنوی و اگزستانسیال می‌برم و «طعم وقت» را مزه مزه می‌کنم.

دو سال و نیم پیش، بر آن شدم تا در ادامه سفرهای اگزستانسیل و معنوی خود، به سر وقت «مقالات» شمس تبریزی، که در زمره کتابهای بالینی‌ام هست؛ بروم و به شرح آن پردازم. برای انجام

۲. فایل‌های صوتی اکثر این درسگفتارها، از طریق سایت من و لینک زیر در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفته:

http://soroushdabagh.com/lecture_f.htm

۳. اگر موافق تدبیر من شود تقدیر، بنا دارم با عنایت به اتمام درسگفتار شصت جلسه‌ای «قصه‌های شیخ اشراق»، به زودی درسگفتاری با محوریت «چشیدن طعم وقت» و میراث حکمی - عرفانی ابو سعید ابوالخیر، عارف و سالک سنتی سده چهارم و پنجم برگزار کنم.

این مهم، دو متن محوری را انتخاب و اختیار کردم: «مقالات شمس تبریزی»، به تصحیح و تعلیق محمد علی موحد، و «خُمی از شراب ربانی: گزیده مقالات شمس» با انتخاب و توضیح محمد علی موحد.

افزون بر دو متن محوری یاد شده که مکررا به سراغشان می رفتم و در مضامینش تامل می کردم و فقراتی را برای شرح و تبیین بر می گزیدم؛ در این سفر روح نواز و دل انگیز که بیش از نه ماه به درازا انجامید و در قالب درسگفتاری سی جلسه ای در «بنیاد سهرودی» تورنتو القاء شد؛ برای ایضاح بیشتر مطالب، به منابع متعدد عرفانی، فلسفی و روانشناختی مراجعه کردم و آنها را در کار آوردم.

اکنون که به پشت سر می نگرم، سخت خرسندم که اوقاتی با شمس تبریزی، که «نفسی گرم و کلامی نافذ» و «خوش جهانی» داشت، «بلند همت و منبع الطبع و تودار و درونگرا» بود و «پرهیجان و نا آرام و تند و صریح اللهجه»؛ مردی که با «خرقه دادن و تعلیم ذکر و به چله نشانیدن مریدان» بر سر مهر نبود؛ کاریزمایی غریب داشت و «سلطه سحر آمیز او» گریبان مولوی را در سی سال آخر عمر رها نکرد؛ در خلوت و جلوت مانوس بودم و از پشت پنجره او به جهان پیرامون نگریدم.

کتاب پیش رو، جلد اول اثر دو جلدی «شمه ای از شوریدگی شمس» است. بناست جلد دوم تا چند ماه دیگر نهایی شود و پیش چشم علاقه مندان قرار گیرد. اگر نبود زحمات مجدانه و صادقانه مسلم عباسپور عزیز، این مجموعه بسامان نمی شد. زحمت پیاده سازی، گردآوری، تدوین و افزودن ارجاعات متعدد با ایشان بوده است. از این بابت از ایشان صمیمانه سپاسگزارم. همچنین ممنونم از سجاد محمدی، ویراستار ادبی، ابوالفضل منوچهری، طراح جلد و سید حمید حیدری صفحه آرا. بدون زحمات این عزیزان، کار به سرانجام نمی رسید.

امیدوارم خواننده محترم، در لابلای این سطور، حدیث بیقراری نگارنده و تلاطم های آونگ آسایش را بخواند و از پی شمس تبریزی، سالک سنتی سده هفتم، غریب بودن و غربت نشینی را دریابد، سبکبار و سبکبال «به وسعت تشکیل برگ ها» برود، «ریه را از ابدیت پر و خالی» کند، «بار دانش را از دوش پرستو به زمین» بگذارد، «به خلوت ابعاد زندگی» پای نهاد، «ارتباط گمشده پاک» و تنهایی مخملین را بچشد و هم نورد افقهای دور گردد.

سروش دباغ

تورنتو - خرداد ۱۴۰۱